

Titel: draft of Diderichsen's "Bidrag til en analyse af det danske skriftsprog struktur" + H. Spang-Hanssen "Analyse ved hjælp af kombinationsdiagrammer", [spanghanssen] 010-0010

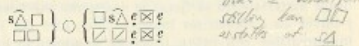
Citation: "draft of Diderichsen's "Bidrag til en analyse af det danske skriftsprog struktur" + H. Spang-Hanssen "Analyse ved hjælp af kombinationsdiagrammer", [spanghanssen] 010-0010", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 4. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-texts-kapsel_010-shoot-wacc-2005_0083_010_spanghanssen_0010_p4_bP3_TB00015/facsimile.pdf (tilgået 26. juni 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

5.2. Mindstetegn med helt igennem hjemlig struktur falder da i to hovedtyper, en der udover rodvokalen kun indeholder *r*, og en type der kan indeholde flere stavl vokaler (5.3).

Type I har følgende maximalformel:

Til dette skema må knyttes en række kommentarer, hvoraf flg. er de vigtigste:

5.2.1. Finalgruppe eller mediangruppe på 4 syngrafemer findes kun i indlånede eller afledte ord: *Hingsl*, *Ang-st*, *Hand-ske*, *venst-re* (jf. *høj-re*: kan opfattes som en art komparativ?). Spec. i verber som *polstr(e)*, *hamstr(e)*. Hertil (efter reglen 5.2.4) *Tærskel* (*Tærskler*), som er hjemlig.

5.2.2. Også grupper på 3 syngrafemer efter stavelsecentret er sjældne og usikre. Det sikreste er *Torsk* og verbalformer som *elsk(e)*, *ansk(e)* (det sidste i formen vel tysk, jf. oldn. *ærskja*). Afledte er formodentlig *lumsk*, *uhumsk*. Lånede: *Probst*, *Gejst*, *Tøjst(e)*.

Den anden type af 3-leddede finalgrupper (med udeladt *g*) findes udelukkende i imperativer af verber, der er afledte af subst. på *-en*, *-el*, *-er*: *tordn(e)*, *skingr(e)*, *bærst(e)*, *høvr(e)*. Noget hyppigere er typen med *e* foran eller efter *n*, *l*, *r*. Men de fleste af disse ord er fremmede eller afledte.

5.2.3. I grupper på to syngrafemer efter stavelsecentrum forekommer næsten alle kombinationer (med undtagelse af $\Delta \square$ og under overholdelse af *e*-reglen: 5.2.4). En historisk sammenligning vil vise nogen forskel på kombinationsmuligheder til forskellige tider, og en del kombinationer findes kun i fremmede eller afledte ord.

Ekskurs.

5.2.4. *-el*, *-en*, *-er*. M. h. t. formulens 3 sidste grafemer gælder den hovedregel at *e* foran *l*, *n*, *r* normalt indtræder, når der ikke følger et *g* efter, men at det som regel bortfalder, når der står *g* i den flg. stavelse. Dog gælder reglen ikke efter *j*, *v*, *g* og *r*: *Sejr*, *Sejl*, *Navn*, *Navn*, *Gavl*, *Sagn*, *Segl*, *Barn*, *Karl*. Da de tilsyneladende udviklede forhold er velegnede til at demonstrere strukturel analyse, skal de omtales lidt mere indgående.

(a) Vi opstiller først en række ordpar der viser at indsættelse og udeladelse af *e* kan tjene til at markere en indholds-forskell. Da denne i hver gruppe er den samme overalt, kan *e* og *o* i disse forbindelser betragtes som tegndtryk, dels for derivativer, dels for morfemer.

() omkring *e* betegner at det er fakultativt i Retskr. [] betegner at Retskr. ikke tillader at skrive *e*, skønt det efter den nærmeste analogi burde være muligt. Det vil ses at praksis er særdeles inkonsekvent (jf. *Cidere*: *Cedre*, *Spig(e)re*: *Spogre* osv.).

A: subst./adj. : imperativ		<i>Stabel</i>	<i>stabl</i>
<i>Anger</i>	<i>angr</i>	<i>Himmel</i>	<i>himl</i>
<i>Hinder</i>	<i>hindr</i>	<i>Torden</i>	<i>tordn</i>
<i>Sladder</i>	<i>sladr</i>	<i>Viden</i>	<i>vidn</i>
<i>Hammer</i>	<i>hamr</i>	<i>skinger</i>	<i>skingr</i>
<i>Handel</i>	<i>handl</i>	<i>sikker</i>	<i>sikr</i>

<i>skummet</i>	<i>skumt</i>	D: subst. i best. l.: perf. part. ell. adj.	
<i>aaben</i>	<i>aabn</i>	<i>Foderet</i>	<i>foðret</i>
<i>vaagen</i>	<i>vaagn</i>	<i>Sukkeret</i>	<i>sukret</i>

B: subst. i plur.: vb. i præs.		E: subst. i best. l.: vbsubst. på <i>-en</i>	
<i>Stab(e)ler</i>	<i>stabler</i>	<i>Jammeren</i>	<i>Jamren</i>
<i>Org(e)ler</i>	<i>orgler</i>	<i>Himmelen</i>	<i>Himlen (op)</i>
<i>Hag(e)ler</i>	<i>hagler</i>	<i>Vrimmelen</i>	<i>Vrimlen</i>
<i>Pens(e)ler</i>	<i>pensler</i>	<i>Stimmelen</i>	<i>Stimlen</i>
<i>Fab(e)ler</i>	<i>fabler</i>	<i>Dadelen</i>	<i>Dadlen</i>
<i>Ajfl(e)ner</i>	<i>ajflner</i>	<i>Angelen</i> (men: <i>Eng(e)len</i>)	<i>Anglen</i>

C: subst. i plur.: vb. i inf.		F: afledt ell. bøjet subst. : ikke afledt subst.	
<i>Svabere</i>	<i>svobre</i>	<i>Lejer</i>	<i>Lejr</i>
<i>Undere</i>	<i>undre</i>	<i>Vejer</i>	<i>Vejr</i>
<i>Spig(e)re</i>	<i>spigre</i>	<i>Næver</i>	<i>Nævr</i>
<i>Hamnere</i>	<i>hamre</i>	<i>(Stæer)</i>	<i>Stævr</i>
<i>Fjed(e)re</i>	<i>fydere</i>	<i>Høren</i>	<i>Høvr</i>
<i>Hamm(e)re</i>	<i>hamre</i>	<i>Væren</i>	<i>Vævr</i>
<i>Bævere</i>	<i>bævre</i>	<i>Bæren</i>	<i>Bævr</i>
<i>Mønst(e)re</i>	<i>mønstre</i>	<i>Sagen</i>	<i>Sagv</i>
<i>Himn(e)le</i>	<i>himle</i>	<i>Blegen</i>	<i>Blegv</i>

(b) Sammenligner man dette system med den lydige manifestation, vil man finde at skriften her ofte adskiller former der lydligt falder sammen. Men samtidigt vil det fremgå at der er en sammenhæng mellem ortografi og stød; en ortografisk stavelsesform betegner ofte stødloshed i modsætning til en grafisk *en-* eller *trestavelsesform* der har stød: *Hammer*:*hamr*, *Jamren*:*Jammeren*, *Himmel*:*himl*, *Tunden*:*Tuvumelen*, *vaagen*:*vaagn*, *Dadelen*:*Dadlen*, *Undere*:*undre* etc.; jf. *Hamnere*:*Hamn(e)re* (ODS).

Desuden udelades *e* altid hvor rodvokalen i udtalen forkortes foran konsonantgruppe (eventuelt indgår diftong med det fonem der skrives som konsonant), medens *e* bevares hvor vokalen er lang (også hvor stød mangler): *Brødre*:*Sudere*, *Rudere*, *Røvere*, *Yvere*. Skrivemåden *Soogre* må vist forudsætte en udtale *soåvre* (og se bort fra den nu alm. *soågere*), men så er det inkonsekvent at skrive *Tigre*, *Neg(e)re* etc.

En udtaleforskel ligger formentlig også til grund for skrivemåderne *Fæt(te)re*, *Gilt(e)re*:*Kætere*, *Kuttere* (opfattes *-er* i de sidste ord som nomen-agentis-suffix?).

(c) Nærmest kommer man praksis ved følgende regel, der kombinerer de to principper: I verber og vbs. sættes aldrig *e* i roden foran *l*, *n*, *r*. I subst. indsættes altid *e* i grundformen, og dette *e* bevares oftest i best. f. I plur. bortfalder *e*, når endelsen har *e*, undtagen hvor formen har stød (*Bævere*), eller hvor det skal markeres at rodvokalen er lang (uden stød), hhv. at den ikke indgår diftong med det følgende fonem: *Sudere*, *Røvere*. De fleste inkonsekvenser i Retskr. synes at bero på, at man ikke har kunnet bestemme sig til, om man ville gennemføre denne undtagelsesbestemmelse eller ej. Fra et grafematisk synspunkt ville det være mest konsekvent slet ikke at tage hensyn til stød og vokallængde. I gruppe A er dette konsekvent

Man ikke indlægge A Hættel bestemt som ville have gæret blotket over nogle af værdigheden?